

NAAM METHODIEK:

COÖPERATIEF TAALBELEID VOOR SCHRIJVEN

FASE VAN HET VERNIEUWINGSPROCES

F1 – BEELDVORMING	F2 – DOELGERICHT WERKPLAN	F3 – OPVOLGING EN MEETBAARHEID
X	X	X

AIP-MODEL (ANALYSE VAN EEN INNOVATIEPROCES)

VISIE	ACTIVITEIT	ORGANISATIE
X	X	X

DOELGROEP:

het volledige leerkrachtenteam.

DOELEN VAN DE WERKVORM:

- Professionaliseren in de focus die je voor taal gekozen hebt en inspiratie opdoen.
- Inzicht krijgen in het proces van taalbeleid en wat daar in elke fase voor nodig is.

TIJD: 2 à 3 uur.

MATERIAAL:

- Beschikbaar voor iedereen: een materialentafel met flappen, stiften e.d.
- Per groep:
 - één opdrachtkaart. Elke groep krijgt een andere opdrachtkaart.
 - vijf bronnenkaarten. Indien je groepen van zes maakt, kopieer je één bronnenkaart dubbel voor de zesde deelnemer.
 - rollen om op te spelden.

WERKWIJZE:

Heterogene groepjes van vijf

WAT ER VOORAF GEBEURT

1. De zorgcoördinator en directie delen het team in in groepjes van vijf. De samenstelling is zo heterogeen mogelijk. Eventueel worden er ook rollen aan de groepsleden toegekend: wie is de organisator, reporter, tijdsbewaker, materiaalmeester en bemiddelaar?
2. De bronnenkaarten en de opdrachtenkaart worden gekopieerd en per groep in een omslag gestoken.
3. Het lokaal is zo ingericht dat men gemakkelijk in groepjes van vijf aan de slag kan. Voorzie een materialentafel waar de materiaalmeester het benodigde kan komen halen en terugleggen. Plak op elke tafel ook de letter van de bronnenkaart die er in de expertgroep samenkomt. Visualiseer deze expertgroepen op bord zodat alle mensen met bronnenkaart C in fase 2 meteen naar de juiste tafel lopen.

WAT ER TIJDENS GEBEURT

1. Verwoord bij het begin van deze oefening het doel:
 - Je doet deze oefening enerzijds om je inhoudelijk te verdiepen in taal en anderzijds om samen mee beleid te maken. Omdat een taalbeleid staat of valt met de samenwerking in een team, kiezen we ook voor een coöperatieve werkvorm om er samen mee aan de slag te gaan.
 - Elke groep krijgt vijf verschillende bronnenkaarten en een opdracht. Je hebt elkaars informatie nodig om de opdracht tot een goed einde te brengen. Jullie input zal de basis vormen van het taalbeleid dat we uitwerken.
 - Wij geven geen input maar begeleiden het proces. Timing en benodigde materialen vind je terug op de opdrachtkaart.
 - Na afloop presenteren we ons werk aan de hele groep. Iedereen doet mee aan die presentatie.
2. De organisatoren van deze werkvormen begeleiden de groepen waar nodig.
3. Tijdens de presentatie nemen zij notitie en bevragen zowel het product dat gepresenteerd wordt (haalbaarheid?) als het proces (hoe ging het samenwerken hierrond?).

WAT ER ACHTERAF GEBEURT

1. Wat gepresenteerd werd, vormt de basis van het taalbeleid. Hou dit bij, hang het op in je bureau of in de leraarskamer.
2. Op een volgende PV toont de directie en/of het kernteam aan hoe deze oefening bijgedragen heeft tot het huidige taalbeleidsplan. Wees zeer helder met welke input wel en met welke input geen rekening werd gehouden. Verwoord waarom (niet).

GOED OM TE WETEN:

- Het is handig dat de begeleider het startuur van de activiteit op bord zet. Zo ijkten alle tijdsbewakers zich op hetzelfde startuur en gaat men op hetzelfde moment naar de expertgroepen en terug. Op die manier is ook iedereen op hetzelfde moment klaar om te presenteren.
- In totaal worden er vier ontwerpprincipes besproken op de bronnenkaarten. Deze zijn
 - **Ontwerpprincipe 1: de TO-tale aanpak.** Je werkt aan organisatie, activiteit en visie wanneer je een vernieuwingsproces begeleidt.
 - **Ontwerpprincipe 2: het klasniveau heeft voorrang.** Acties doe je altijd eerst voor de hele klas. Individueel remediëren is steeds je laatste stap.
 - **Ontwerpprincipe 3: volhouden!** Als je weet dat elke vernieuwing 7 tot 12 weken nodig heeft om effecten te zien, kan je makkelijker volhouden. Nieuwe dingen vaak doen, maakt dat je er expert in wordt en dat je vruchten kan plukken.
 - **Ontwerpprincipe 4: de drie functies van de directie.** In elk vernieuwingsproces heeft de directie een cruciale functie. Ze geeft richting (Waar gaan we naartoe? Welke effecten willen we zien?), ze biedt ondersteuning die past bij de noden van het team en volgt op.

GO!

OPDRACHTKAART GROEP 1

ALGEMENE UITLEG

Start met het doornemen van je rol en speld je badge op zodat het voor iedereen duidelijk is welke rol jij in dit groepswork zal vervullen. Iedereen licht zijn rol kort toe aan de andere groepsleden. De organisator licht tevens de opdracht toe. Je krijgt hiertoe **5 minuten** (Fase 0). Deze groepsopdracht verloopt in vijf fasen en behelst twee deelopdrachten: opdracht A en opdracht B. Je dient ze ook in deze volgorde te doorlopen.

SPELREGELS

1. Iedereen heeft een specifieke taak in de groep, maar is verantwoordelijk voor het hele proces en resultaat van de groep.
2. Als je raad wil van de begeleider, moet dit een beslissing van de hele groep zijn omtrent een vraag van de hele groep.
3. Elke groep is verantwoordelijk voor zijn eigen presentatie. De hele groep komt naar voor. Elk groepslid is daarbij beschikbaar en in staat om de vragen van het publiek en van de begeleider te beantwoorden.

OPDRACHT A

Verdiep je in de bronnenkaart die de organisator je toebedeelt. (FASE 1) Je bestudeert de theorie grondig en noteert moeilijkheden en bedenkingen. Zet een smiley bij de elementen waarin jij sterk bent (in **12 minuten**).

Daarna begeeft iedereen zich naar de expertgroep (FASE 2), waar je met collega's met dezelfde bronnenkaart in de diepte gaat kijken. Je wisselt ervaringen uit en geeft vanuit jullie bronnenkaart drie voorbeelden die op school sterk lopen én één element waar je grondiger naar wilt kijken. Iedereen noteert. Voor deze tweede fase krijg je **13 minuten** de tijd.

Ga terug naar je oorspronkelijke groep (FASE 3). Wissel expertise uit over de verschillende bronnenkaarten terwijl je de volgende vragen beantwoordt (je krijgt hiertoe **20 minuten**):

1. Deze drie krachten van ons team moeten we zeker koesteren!
2. Als we aan schrijven werken, welke effecten willen we dan bij onszelf als leerkracht zien? Welke effecten willen we bij kinderen zien?
3. Deze acties rond schrijven zou ik helemaal zien zitten.
4. Dit idee rond opvolging lijkt ons nodig in ons team.

OPDRACHT B: FLAP BEGINSITUATIE

In je oorspronkelijke groep ga je samen aan het werk om deze B-opdracht tot een goed einde te brengen (FASE 4). Jullie zijn de onderzoekers die een stevige beeldvorming maken van je team. Op een flap geef je helder weer waar leerkrachten en kinderen goed in zijn betreffende schrijven. Je doet twee voorstellen om die sterktes samen te vieren en te expliciteren aan de kinderen, ouders en de wereld. Daarnaast geef je ook weer welke uitdagingen de leerkrachten en de kinderen ervaren voor schrijven. In de presentatie presenteer je je flap en je advies om te vieren. Voor deze derde fase krijg je **25 minuten** de tijd. Je presentatie mag maximum **5 minuten** duren (FASE 5). Veel succes!

OPDRACHTKAART GROEP 2

ALGEMENE UITLEG

Start met het doornemen van je rol en speld je badge op zodat het voor iedereen duidelijk is welke rol jij in dit groepswork zal vervullen. Iedereen licht zijn rol kort toe aan de andere groepsleden. De organisator licht tevens de opdracht toe. Je krijgt hiertoe **5 minuten** (Fase 0). Deze groepsopdracht verloopt in vijf fasen en behelst twee deelopdrachten: opdracht A en opdracht B. Je dient ze ook in deze volgorde te doorlopen.

SPELREGELS

1. Iedereen heeft een specifieke taak in de groep, maar is verantwoordelijk voor het hele proces en resultaat van de groep.
2. Als je raad wil van de begeleider, moet dit een beslissing van de hele groep zijn omtrent een vraag van de hele groep.
3. Elke groep is verantwoordelijk voor zijn eigen presentatie. De hele groep komt naar voor. Elk groepslid is daarbij beschikbaar en in staat om de vragen van het publiek en van de begeleider te beantwoorden.

OPDRACHT A

Verdiep je in de bronnenkaart die de organisator je toebedeelt. (FASE 1) Je bestudeert de theorie grondig en noteert moeilijkheden en bedenkingen. Zet een smiley bij de elementen waarin jij sterk bent (in **12 minuten**).

Daarna begeeft iedereen zich naar de expertgroep (FASE 2), waar je met collega's met dezelfde bronnenkaart in de diepte gaat kijken. Je wisselt ervaringen uit en geeft vanuit jullie bronnenkaart drie voorbeelden die op school sterk lopen én één element waar je grondiger naar wilt kijken. Iedereen noteert. Voor deze tweede fase krijg je **13 minuten** de tijd.

Ga terug naar je oorspronkelijke groep (FASE 3). Wissel expertise uit over de verschillende bronnenkaarten terwijl je de volgende vragen beantwoordt (je krijgt hiertoe **20 minuten**):

1. Deze drie krachten van ons team moeten we zeker koesteren!
2. Als we aan schrijven werken, welke effecten willen we dan bij onszelf als leerkracht zien? Welke effecten willen we bij kinderen zien?
3. Deze acties rond schrijven zou ik helemaal zien zitten.
4. Dit idee rond opvolging lijkt ons nodig in ons team.

OPDRACHT B: VLAGGEN ONTWERPEN

In je oorspronkelijke groep ga je samen aan het werk om deze B-opdracht tot een goed einde te brengen (FASE 4). Jullie zijn de richtinggevers die doelen bepalen voor het team. Ontwerp en knip twee vlaggen die het uiteindelijke doel of effect van schrijven bij kinderen verbeelden. Wat moet het kinderen opleveren? Bij elke vlag noteer je drie ideeën om daar te geraken: welke acties zijn daarvoor nodig? Waar moet dan overlegtijd voor zijn? Vanuit welke visie werk je eraan toe? Je schrijft ook een teambeloning of feest uit voor het moment dat men dit vlagje bereikt. Hoe ga je dat samen vieren? In de presentatie toon je de vlaggen, de stappen die daartoe nodig lijken en het feest dat je erbij verzonnen hebt om te vieren dat je onderweg bent. Voor deze derde fase krijg je **25 minuten** de tijd. Je presentatie mag maximum **5 minuten** duren (FASE 5). Veel succes!

OPDRACHTKAART GROEP 3

ALGEMENE UITLEG

Start met het doornemen van je rol en speld je badge op zodat het voor iedereen duidelijk is welke rol jij in dit groepswork zal vervullen. Iedereen licht zijn rol kort toe aan de andere groepsleden. De organisator licht tevens de opdracht toe. Je krijgt hiertoe **5 minuten** (Fase 0). Deze groepsopdracht verloopt in vijf fasen en behelst twee deelopdrachten: opdracht A en opdracht B. Je dient ze ook in deze volgorde te doorlopen.

SPELREGELS

1. Iedereen heeft een specifieke taak in de groep, maar iedereen is verantwoordelijk voor het hele proces en resultaat van de groep.
2. Als je raad wil van de begeleider, moet dit een beslissing van de hele groep zijn omtrent een vraag van de hele groep.
3. Elke groep is verantwoordelijk voor zijn eigen presentatie. De hele groep komt naar voor. Elk groepslid is daarbij beschikbaar en in staat om de vragen van het publiek en van de begeleider te beantwoorden.

OPDRACHT A

Verdiep je in de bronnenkaart die de organisator je toebedeelt. (FASE 1) Je bestudeert de theorie grondig en noteert moeilijkheden en bedenkingen. Zet een smiley bij de elementen waarin jij sterk bent (in **12 minuten**).

Daarna begeeft iedereen zich naar de expertgroep (FASE 2), waar je met collega's met dezelfde bronnenkaart in de diepte gaat kijken. Je wisselt ervaringen uit en geeft vanuit jullie bronnenkaart drie voorbeelden die op school sterk lopen én één element waar je grondiger naar wilt kijken. Iedereen noteert. Voor deze tweede fase krijg je **13 minuten** de tijd.

Ga terug naar je oorspronkelijke groep (FASE 3). Wissel expertise uit over de verschillende bronnenkaarten terwijl je de volgende vragen beantwoordt (je krijgt hiertoe **20 minuten**):

1. Deze drie krachten van ons team moeten we zeker koesteren!
2. Als we aan schrijven werken, welke effecten willen we dan bij onszelf als leerkracht zien? Welke effecten willen we bij kinderen zien?
3. Deze acties rond schrijven zou ik helemaal zien zitten.
4. Dit idee rond opvolging lijkt ons nodig in ons team.

OPDRACHT B: EEN WERKPLAN MET APPLAUS

In je oorspronkelijke groep ga je samen aan het werk om deze B-opdracht tot een goed einde te brengen (FASE 4). Jullie bouwen een werkplan voor schrijven. Je neemt een flap en noteert bovenaan het hoofddoel van je werkplan: wat moet het effect zijn van goed schrijfonderwijs? Je tekent drie wegen naar dat doel: één weg is de weg van organisatie. Je noteert daarbij welke overlegmomenten je daartoe voorziet, wie er moet zijn, welke agendapunten zeker aan bod moeten komen. Voor die overlegmomenten formuleer je tevens één verbod (geen gsm, geen praktische mededelingen, alleen inhoudelijk werken ...). Weg 2 verbeeldt minstens twee acties die je op klasniveau kan doen en twee acties die je klasoverschrijdend kan doen. Weg 3 toont de hoekstenen van jullie visie over schrijven. In de presentatie toon je je werkplan en expliciteer je de drie verschillende wegen. Vooraf verwoordt de reporter jullie B-opdracht aan de groep. De reporter vraagt je publiek om te klappen na elke weg. De intensiteit geeft aan hoezeer het publiek het met je eens is (niet klappen = oneens; luid klappen = geweldig idee!). Voor deze derde fase krijg je **25 minuten** de tijd. Je presentatie mag maximum **5 minuten** duren (FASE 5). Veel succes!

OPDRACHTKAART GROEP 4

ALGEMENE UITLEG

Start met het doornemen van je rol en speld je badge op zodat het voor iedereen duidelijk is welke rol jij in dit groepswork zal vervullen. Iedereen licht zijn rol kort toe aan de andere groepsleden. De organisator licht tevens de opdracht toe. Je krijgt hiertoe **5 minuten** (Fase 0). Deze groepsopdracht verloopt in vijf fasen en behelst twee deelopdrachten: opdracht A en opdracht B. Je dient ze ook in deze volgorde te doorlopen.

SPELREGELS

1. Iedereen heeft een specifieke taak in de groep, maar is verantwoordelijk voor het hele proces en resultaat van de groep.
2. Als je raad wil van de begeleider, moet dit een beslissing van de hele groep zijn omtrent een vraag van de hele groep.
3. Elke groep is verantwoordelijk voor zijn eigen presentatie. De hele groep komt naar voor. Elk groepslid is daarbij beschikbaar en in staat om de vragen van het publiek en van de begeleider te beantwoorden.

OPDRACHT A

Verdiep je in de bronnenkaart die de organisator je toebedeelt. (FASE 1) Je bestudeert de theorie grondig en noteert moeilijkheden en bedenkingen. Zet een smiley bij de elementen waarin jij sterk bent (in **12 minuten**).

Daarna begeeft iedereen zich naar de expertgroep (FASE 2), waar je met collega's met dezelfde bronnenkaart in de diepte gaat kijken. Je wisselt ervaringen uit en geeft vanuit jullie bronnenkaart drie voorbeelden die op school sterk lopen én één element waar je grondiger naar wilt kijken. Iedereen noteert. Voor deze tweede fase krijg je **13 minuten** de tijd.

Ga terug naar je oorspronkelijke groep (FASE 3). Wissel expertise uit over de verschillende bronnenkaarten terwijl je de volgende vragen beantwoordt (je krijgt hiertoe **20 minuten**):

1. Deze drie krachten van ons team moeten we zeker koesteren!
2. Als we aan schrijven werken, welke effecten willen we dan bij onszelf als leerkracht zien? Welke effecten willen we bij kinderen zien?
3. Deze acties rond schrijven zou ik helemaal zien zitten.
4. Dit idee rond opvolging lijkt ons nodig in ons team.

OPDRACHT B: DE OLIJKE OPVOLGERS

In je oorspronkelijke groep ga je samen aan het werk om deze B-opdracht tot een goed einde te brengen (FASE 4). Jullie zijn de olijke opvolgers van het team. Jullie zoeken naar vijf manieren om je goed schrijfbeleid ook op te volgen, zodat je evolutie kan meten. Gebruik je A-opdracht als basis. Je houdt rekening met de drie fasen in opvolging: (1) Gebeurt het? (2) Gebeurt het vaak genoeg? (3) Gebeurt het goed genoeg? Je zorgt ervoor dat opvolging de verbondenheid en het competentiegevoel versterkt. In de presentatie speel je in een toneeltje de mogelijkheden tot opvolging die je bedacht. De reporter leidt de opdracht in en is verteller. Iemand toont de actie, een ander hoe die idealiter opgevolgd wordt. Voor deze derde fase krijg je **25 minuten** de tijd. Je presentatie mag maximum **5 minuten** duren (FASE 5). Veel succes!

OPDRACHTKAART GROEP 5

ALGEMENE UITLEG

Start met het doornemen van je rol en speld je badge op zodat het voor iedereen duidelijk is welke rol jij in dit groepswork zal vervullen. Iedereen licht zijn rol kort toe aan de andere groepsleden. De organisator licht tevens de opdracht toe. Je krijgt hiertoe **5 minuten**. Deze groepsopdracht verloopt in vijf fasen en behelst twee deelopdrachten: opdracht A en opdracht B. Je dient ze ook in deze volgorde te doorlopen.

SPELREGELS

1. Iedereen heeft een specifieke taak in de groep, maar is verantwoordelijk voor het hele proces en resultaat van de groep.
2. Als je raad wil van de begeleider, moet dit een beslissing van de hele groep zijn omtrent een vraag van de hele groep.
3. Elke groep is verantwoordelijk voor zijn eigen presentatie. De hele groep komt naar voor. Elk groepslid is daarbij beschikbaar en in staat om de vragen van het publiek en van de begeleider te beantwoorden.

OPDRACHT A

Verdiep je in de bronnenkaart die de organisator je toebedeelt. (FASE 1) Je bestudeert de theorie grondig en noteert moeilijkheden en bedenkingen. Zet een smiley bij de elementen waarin jij sterk bent (in **12 minuten**).

Daarna begeeft iedereen zich naar de expertgroep (FASE 2), waar je met collega's met dezelfde bronnenkaart in de diepte gaat kijken. Je wisselt ervaringen uit en geeft vanuit jullie bronnenkaart drie voorbeelden die op school sterk lopen én één element waar je grondiger naar wilt kijken. Iedereen noteert. Voor deze tweede fase krijg je **13 minuten** de tijd.

Ga terug naar je oorspronkelijke groep (FASE 3). Wissel expertise uit over de verschillende bronnenkaarten terwijl je de volgende vragen beantwoordt (je krijgt hiertoe **20 minuten**):

1. Deze drie krachten van ons team moeten we zeker koesteren!
2. Als we aan schrijven werken, welke effecten willen we dan bij onszelf als leerkracht zien? Welke effecten willen we bij kinderen zien?
3. Deze acties rond schrijven zou ik helemaal zien zitten.
4. Dit idee rond opvolging lijkt ons nodig in ons team.

OPDRACHT B: KRITISCHE KLAAS

In je oorspronkelijke groep ga je samen aan het werk om deze B-opdracht tot een goed einde te brengen (FASE 4). Jullie zijn de kritische, bezorgde collega's uit het team. Jullie voorspellen vijf moeilijkheden of weerstanden om dit schrijfbeleid tot een goed einde te brengen. Voor elke moeilijkheid geef je aan wat zowel de leerkracht zelf als de directie of zorgcoördinator kunnen betekenen om deze het hoofd te bieden. In de presentatie speel je een debat waarin iemand Kritische Klaas speelt die telkens een moeilijkheid aanreikt en verwoordt waarom het toch niet kan lukken. Iemand anders legt Kritisch Klaas dan jullie ondersteuning uit: Wat kan hij zelf ondernemen? Welke ondersteuning is er vanuit de directie of de zorg? Voordat je aan je debat begint, verwoordt de reporter jullie B-opdracht aan de groep. Voor deze derde fase krijg je **25 minuten** de tijd. Je presentatie mag maximum **5 minuten** duren (FASE 5). Veel succes!

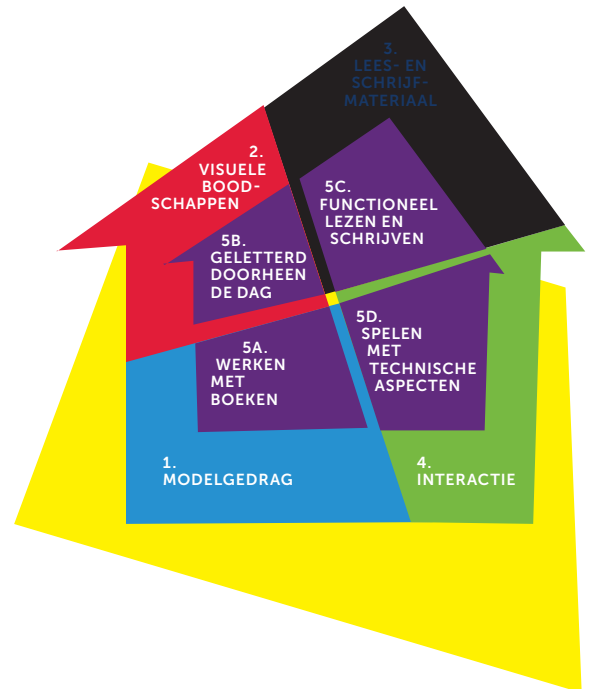
BRON A: BEGINSITUATIE

HOE NEEM JE DE BEGINSITUATIE VAN JE KLAS ONDER DE LOEP?

Je merkt dat de schrijfsresultaten op school niet zo goed zijn als verwacht. Hoe kan je dan grondig onderzoeken wat de oorzaken zijn? Je kan naar de schrijfoopdrachten kijken, een foutenanalyse maken en cijfers uit het leerlingvolgsysteem of Cito-toetsen vergelijken met vorige jaren. Dat geeft je 'harde data': kwantificeerbare gegevens. Die kan je bespreken met je collega's en zorgcoördinator op een overleg. Zo kan je samen **oorzaken** vinden: Nemen we er niet genoeg tijd voor? Is er meer herhaling nodig? Modelleer ik voldoende? Zijn de lessen uit de handleiding kwaliteitsvol genoeg? Daarnaast kan je ook '**zachte data**' verzamelen: reflecteren over je eigen handelen in de klas, je collega's vragen wat ze goed kunnen en wat kinderen goed kunnen. Je vraagt ook naar wat moeilijk loopt bij de kinderen. Die moeilijkheden delen en selecteren welke daarvan je prioritair aanpakt, vormen meteen de opstap naar je aanpak.

Post-it methode

- Met collega's: geef elke collega drie post-it's. Vraag hen te noteren waar zij en/of de kinderen sterk in zijn. Verzamel deze post-it's, cluster en bespreek ze. Daarna deel je post-it's uit om twee moeilijkheden te noteren. Ook die verzamel en cluster je totdat je samen één prioriteit vindt waar je als team echt voor wilt gaan.

ONTWERPPRINCIPE 1: DE TO-TALE AANPAK

De kwaliteit van schrijven verhogen doe je op drie niveaus: je gaat in de klas gericht aan de slag met de voorbereiding en je zet schrijfoopdrachten effectief in je weekrooster. Je doet voor, doet mee en laat kinderen nadoen. Dat is werken aan **activiteit**. De effecten die je op klasniveau bereikt, zijn afhankelijk van je **organisatie** en **visie** (zie AIP-model). Zo is het nodig dat je structureel overleg voorziet voor schrijven. Je spreekt met collega's af wie wat doet opdat er een leerlijn kan groeien. Maar door dingen samen te doen, door in overleg te gaan, ontwikkel je samen ook een visie. Het is doordat je aan **activiteit én aan visie én aan organisatie** werkt, dat het **rendement** in de klas hoger zal liggen.

WAAR KAN JE DE MOSTERD HALEN?

Bij je collega's – Handboek taalbeleid basisonderwijs Kris Van den Branden – drie cirkels van de krachtige taalleeromgeving (CTO) – het schrijfpaleis – creatief schrijven ...

GETUIGENIS:

Ik ben juf Elke uit het vijfde leerjaar. Ik merk dat kinderen niet zo graag schrijven. Vaak zijn hun teksten erg origineel, maar zijn ze niet gewend met meerdere versies te werken.

Sommigen worden door hun spelangst gehinderd. We bereiden de inhoud samen grondig voor en ik geef feedback op de opbouw, personages en het schrijfdoel. Pas in laatste instantie kijk ik ook naar spelling. Als met hun tekst achteraf effectief nog wat gebeurt, zie ik alle kinderen stralen. Zo was er die keer dat we voor Amnesty International een professor van de VUB vrij probeerden te schrijven. Dát vonden ze erg machtig!

BRON B: DOELEN

WAT IS GOED SCHRIJFONDERWIJS? SCHRIJVEN EN DE LINK MET HET KLEUTERONDERWIJS, HET HUIS VAN LOMAN

We denken vaak dat schrijven pas in de lagere school begint, maar het tegendeel is waar. In het kleuteronderwijs wordt een stevige basis gelegd. Loman (2012) spreekt van het geletterd huis. In dit huis zitten acht bouwstenen die je nodig hebt om krachtig onderwijs rond geletterdheid te creëren. De vier bouwstenen aan de buitenkant geven aan welke de basiskennmerken van een rijke geletterde omgeving zijn. Dat zijn:

- een goed aanbod van schriftelijke/visuele boodschappen in de klas
- zelf veel lezen en schrijven in het bijzijn van de kleuters (sta model)
- zorgen voor aantrekkelijk schrijfmateriaal
- in gesprek gaan met kinderen over de schriftelijke communicatie

De bouwstenen van het kleine huis tonen welke soort activiteiten aan bod kunnen komen. Het zijn allerlei betekenisvolle impulsen en activiteiten die aansluiten bij de interesses en competenties van kinderen.

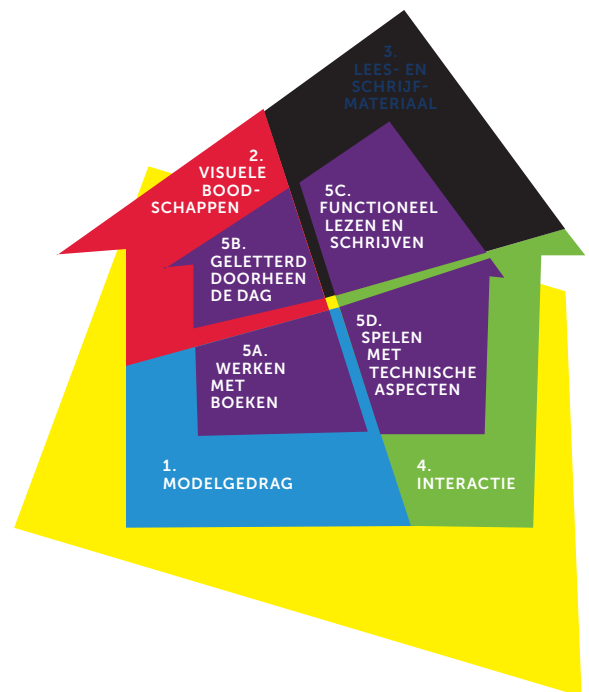
- Veel activiteiten waarbij **boeken** centraal staan: zowel het mogen luisteren naar verhalen als het kunnen vertoeven in een goed uitgebouwde boeken-/luisterhoek is erg zinvol. Daarbovenop verkennen kleuters dit medium actief wanneer ze zelf een boek mogen maken.
- **Functionele lees- en schrijfactiviteiten:** dit zijn activiteiten die kleuters laten aanvoelen hoe lezen en schrijven helpen om bepaalde problemen op te lossen. Je maakt bijvoorbeeld een lijstje om ervoor te zorgen dat er niets vergeten wordt voor de soep die je gaat maken.
- Een **geletterd aanbod doorheen de dag:** we verwerken geletterdheid in activiteiten die daar niet specifiek op gericht zijn. De tekst van een liedje kan bijvoorbeeld visueel ondersteund worden met tekeningen, in de poppenhoek kunnen scenario's van een verteld verhaal ophangen zodat kinderen dit kunnen naspelen ...
- Momenten waarop kinderen spelen met de technische aspecten van taal: tijdens kleinere activiteiten maken kinderen kennis met de meer vormelijke aspecten van schriftelijke taal, bv. een lettermuur maken, letters uit klei maken, woord- en klankspelletjes doen, woorden nastempelen ... Dit zien we explicieter aan bod komen bij oudere kleuters.

ONTWERPPRINCIPE 2: DE KLAS HEEFT ALTIJD VOORRANG

Het klasniveau heeft altijd voorrang op een individuele remediëring. Kinderen die ondersteuning nodig hebben, worden altijd eerst op zo'n manier geholpen dat alle kinderen ervan mee profiteren. Zo kan je de brainstorm over het onderwerp best samen doen. Hebben ze na gerichte differentiatie op klasniveau nog steeds extra hulp nodig, kan je overgaan naar individuele remediëring.

Vanuit dit principe en de achtergrond van Loman, welke doelen stel je jezelf dan op klasniveau? Welke doelen stel je jezelf voor goed schrijfonderwijs?

**Doelgericht schrijven
begint bij een helder
schrijfdoel en afgelijnd
publiek**

BRON C: WERKPLAN

MET SCHRIJFONDERWIJS AAN DE SLAG

Een goed werkplan is gebaseerd op drie pijlers: activiteit, organisatie en visie. Als je met schrijven aan de slag gaat, doe je dat in de klas met gerichte ondersteuning (activiteit) maar ook door overlegtijd te voorzien (organisatie) en samen met je collega's een visie of lijn uit te zetten voor schrijven.

- Voorbeeldacties '**activiteit**': op gerichte ondersteuning inzetten voor, tijdens en na het schrijfproces, met schrijfbuddies werken, taakgerichte feedback voorzien ...
- Voorbeeldacties '**organisatie**': een werkgroep 'taal' samenstellen, systematisch tijd voorzien op de personeelsvergadering om samen aan schrijven te werken, dezelfde strategieën voor alle klassen visualiseren.
- Voorbeeldacties '**visie**': samen met je collega's de lessen uit de handleiding verfijnen, spreken over wat je belangrijk vindt, voorleven voor dat schrijven fijn is door zelf het functionele te modelleren.

ONTWERPPRINCIPE 3: VOLHOUDEN

Hou vol! Het duurt altijd 7 tot 12 weken tot er effecten zichtbaar zijn: investeer in voldoende schrijftijd voor eenzelfde product en zorg voor effectieve feedback. Veel goede initiatieven worden vroegtijdig gestopt omdat leerwinst nog niet zichtbaar is: volhouden dus!

HOE HOUD JE HET HAALBAAR?

- Laat kinderen in duo's samenwerken, zo kunnen kinderen in eerste instantie elkaar helpen en halveer je het aantal schrijfproducten waarop je feedback moet geven.
- Ga eerst langs bij de kinderen die moeilijk kunnen starten of die vaak impulsief aan een opdracht beginnen.
- Lees kort mee over de schouder of vraag aan de kinderen wat ze willen schrijven en geef hierop feedback. Ga later nog eens langs om te kijken of ze er iets mee gedaan hebben.
- Concentreer je op de kinderen die het erg moeilijk hebben met taal, zorg ervoor dat zij zeker voldoende feedback krijgen tijdens het schrijfproces. Wees je er goed van bewust dat je tijdens één schrijfmoment niet alle kinderen even intensief kan begeleiden. Kies voor elke fase ¼ van je klas, een volgende fase andere kinderen totdat je iedereen gezien hebt.

WAT DOE JE VOORAF EN TIJDENS HET SCHRIJFPROCES?

Voor het schrijven zorgt de leerkracht voor een goede, korte introductie. De leerkracht:

- kadert de schrijftaak, activeert de nodige voorkennis en geeft duidelijk aan wat de bedoeling is: wat moeten de kinderen schrijven, voor wie en met welk doel?
- motiveert de kinderen om aan de schrijfoverdracht te beginnen.
- peilt naar ervaringen van de kinderen met het onderwerp of de tekstsoort.
- maakt praktische afspraken (groepswork, individueel werk, tijdsbesteding ...).

Tijdens het schrijven hebben kinderen nood aan ondersteuning. Ga dadelijk (tijdens het schrijfproces) in gesprek met de kinderen die nood hebben aan ondersteuning en kom door vragen te stellen samen met hen tot een manier van aanpak. Doe het niet in hun plaats. Tijdens deze ondersteuning stel je je in de eerste plaats op als onwetende, geïnteresseerde lezer. Vanuit die positie geef je aan wat er schort aan hun voorlopig schrijfproduct; welke informatie ontbreekt, wat onduidelijk is, wat nog niet overtuigend is ... Dit doe je door gericht vragen te stellen. Zorg dat de feedback die je geeft, aangepast is. Het is voor kinderen immers erg moeilijk om tegelijkertijd aan alle aspecten van tekstkwaliteit voldoende aandacht te schenken: meer gerichtheid op het ene kwaliteitskenmerk (bijvoorbeeld correcte spelling) lijkt letterlijk in de weg te staan van een andere focus (bijvoorbeeld woordkeuze). Werk dus geregeld met opdrachten waarvoor je een beperkt aantal aandachtspunten naar voren schuift. Leg dan ook bij het formuleren van feedback en bij eventuele evaluatie de klemtoon op die specifieke aandachtspunten. Hier geldt de regel: geef eerst, en vooral, feedback op de inhoud van het schrijfproduct en pas in een tweede of latere instantie op de vorm. Te snel ingaan op de vorm remt het schrijfproces eerder af dan het te bevorderen. Geef zeker ook feedback over wat sterk is!

BRON D: OPVOLGEN

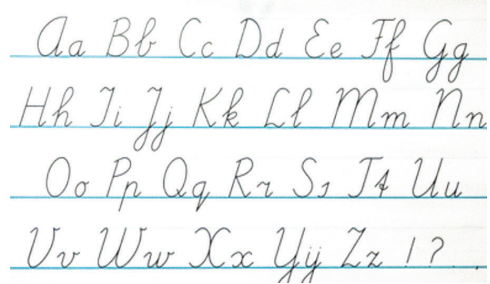
WAT WERKT IN OPVOLGEN?

Opvolgen is niet controleren of stress of druk verhogen. Het heeft niet als doel om de taakbelasting te verhogen of collega's met elkaar te vergelijken. Als het goed gedaan wordt, is opvolging verbindend, versterkt het de visie van het team, weet men beter van elkaar wat men doet, groeit het competentiegevoel van leerkrachten en wordt de kwaliteit van hun werk beter. Elke vernieuwing moet opgevolgd worden, maar niet meteen in kwaliteit.

- **Gebeurt het?** Ten eerste ga je als directie of zorgcoördinator na of men aan het doen is wat afgesproken werd. Dat is de eerste stap: je gaat na of het gebeurt.
- **Gebeurt het vaak genoeg?** Drie weken later ga je na of het vaak genoeg gebeurt: je checkt of het vaak genoeg aan bod komt in meerdere vakken opdat leerkrachten er vaardig in worden en kinderen het kunnen verinnerlijken. Je gaat na of het in het weekrooster of de agenda staat.
- **Gebeurt het goed genoeg?** Drie weken later kan je lesbezoeken doen, hospiteren, een reflectieactiviteit organiseren om over de kwaliteit ervan uit te wisselen: wat loopt goed? Wat kunnen we nog verfijnen? Onmiddellijk naar kwaliteit kijken, geeft leerkrachten onvoldoende de kans om zelf te oefenen, fouten te maken, leertijd te nemen en er hun eigen ding van te maken. Autonomieverlenend en betrokken leidinggeven betekent dus dat je niet meteen naar kwaliteit kijkt.

ONTWERPPRINCIPE 4: DE DRIE FUNCTIES VAN DE DIRECTIE

De directie heeft een belangrijke rol in een (taal)beleid. Ze geeft richting, liefst zo helder mogelijk (Daar willen we dat onze kinderen in juni staan). Ze legt ook druk: ze volgt op en kijkt toe dat alles gebeurt. Maar ze voorziet ook precies die ondersteuning (inhoudelijk, socio-emotioneel, praktisch ...) die leerkrachten nodig hebben. Alleen als die drie functies in evenwicht zijn, kunnen leerkrachten en leerlingen zich optimaal ontplooien.

WAT DOE JE NA HET SCHRIJFPROCES?

Na het schrijven van de eerste versie, haal je de tekstjes op om ze nog eens na te kijken. Probeer nu zo concreet mogelijk inhoudelijke en vormelijke feedback te geven. Wacht daar niet te lang mee. Probeer je feedback zo te formuleren dat kinderen zelf nog een mentale inspanning moeten leveren bij de verbetering. Verbeter de tekst dus niet in hun plaats, maar geef ze voldoende aanwijzingen om dat zelf te doen.

- **Inhoudelijke feedback:** je feedback is in grote lijnen hetzelfde als de feedback die je mondeling zou geven. Als je een passage niet begrijpt, zet je een vraagteken ernaast of schrijf je een concrete vraag.
- **Vormelijke feedback:** dit is feedback op vlak van lay-out, zinsbouw, woordkeuze, leesbaarheid, spelling ...
- Het bovenstaande is allemaal gericht op feedback op de eerste versie. Hier stel je je als leerkracht niet als beoordelaar op, maar als iemand die de kinderen wil helpen om hun boodschap zo goed mogelijk te formuleren. Op basis van deze feedback volgt er een tweede schrijfronde in functie van de definitieve lezer. Als je het herschrijven vanuit dit perspectief niet kan motiveren, is het misschien ook niet nodig. Om kinderen hiervoor te motiveren kan je eventueel iets toevoegen, de tekst intypen, illustreren, met stiften schrijven ... Geef ook deze tweede schrijfronde voldoende tijd. Ook dit is immers een leermoment voor kinderen.

BRON E: SPELLING

HOE SPELLING OPTIMALISEREN?

Het leren van spelling heeft altijd een auditieve start. Wie kan spellen, herkent hoe het woord in elkaar zit en hoe dat klankbeeld in lettertekens moet worden omgezet. Dat is dan ook wat kinderen moeten leren en dat lukt als ze vanaf het begin oefenen in het luisteren naar woorden, in plaats van te kijken naar woorden. In de praktijk zien we dat veel spellingslessen vertrekken vanuit een visuele aanbieding van een woordrij of een categoriewoord. Goed leren overschrijven is echter een heel andere vaardigheid dan goed leren spellen!

Om het spellingsonderwijs te verbeteren moeten we, naast kritisch kijken naar onze handleiding, inzetten op leerkrachtvaardigheden. Enkele tips (uit Taalpilots; taallesonderwijs); voor betere spellingresultaten.

1. Zorg voor een **goede instructie**: leg eerst kort en helder uit wat het lesdoel is (kennis maken met, herkennen van of inoefenen van een nieuwe categorie). Laat de kinderen in een eerste fase vervolgens (aan de hand van een of meer typerende woorden) eerst zelf bedenken wat (het kenmerk van) een nieuwe categorie is. Leg daarna kort en eenduidig uit welke strategie nodig is (soms een regel, soms enkel goed luisteren, soms visuele inprenting) om tot de oplossing te komen. Oefen dat samen, laat ze dat zelfstandig (liefst in duo's) oefenen en geef daarna directe feedback op hun aanpak.
2. Bespreek het **proces** van leren spellen met kinderen: om te weten te komen hoe je een woord moet opschrijven, volg je een aantal stappen: we luisteren goed naar een woord; we verdelen een woord in klanken of in klankgroepen; we herkennen wat er moeilijk in het woord is; we bedenken hoe we dat probleem kunnen oplossen en als we het hebben opgeschreven, controleren we alles. Wie een woord al kent (heeft geautomatiseerd), kan een paar stappen overslaan: dan schrijf je na het horen of denken het woord direct op. Kinderen moeten weten dat goed oefenen nodig is. Onze taak als leerkracht hierin is dat we model staan!
3. Maak de mogelijkheid van het **gebruik van meerdere strategieën** bewust: door over meerdere strategieën (toepassen van een regel, woordbeeld opslaan, analogie ...) te praten, zorg je ervoor dat de specifieke leerstijl van het kind aan bod komt. Sommige leerlingen zijn sterk in het onthouden van regels, terwijl andere kinderen beter zijn in het onthouden van woordbeelden. Kinderen kunnen ontdekken welke aanpak het beste bij hen past. Het uiteindelijke doel is natuurlijk het goed kunnen schrijven van woorden. Strategieën zijn en blijven een **middel** om dit doel te bereiken.

4. **Prent** woorden **effectief in**: visuele inprenting blijkt een effectief middel te zijn om woordbeelden vast te houden. Dit vraagt wel een systematische aanpak, waarin de volgorde essentieel is:

- het woord horen (zeg het woord dus);
- er even over kunnen denken (wacht dus even);
- naar het woord kijken (laat het woord nu pas zien);
- benoemen wat er moeilijk is in het woord;
- het (voorbeeld)woord laten verdwijnen en het (dus) uit het hoofd opschrijven;
- het goed nakijken (waarbij het woord dus weer zichtbaar is);
- het uitspreken (zodat woord- en klankbeeld weer aan elkaar gekoppeld worden).

Deze aanpak is zo effectief doordat kinderen starten met luisteren en ze de kans krijgen dat klankbeeld in gedachten aan letters te koppelen (in het werkgeheugen), terwijl ze vervolgens direct feedback krijgen door het woord te zien. Daarmee wordt hun keuze bevestigd of direct gecorrigeerd en wordt het klankbeeld aan het woordbeeld gekoppeld. Na het opschrijven volgt een tweede feedbackmoment, zodat het woord correct in het langetermijngeheugen wordt opgeslagen. Bij werkbladen daarentegen kunnen kinderen een woord letter-voor-letter kopiëren wat dus niet leidt tot een woordbeeld. Een werkblad maken is dus geen geschikte oefening voor inprenting en heeft weinig zin in deze fase.

5. Gebruik **dezelfde spellingsregels** en werkwijzes doorheen de hele school.

6. **Hang** spellingsregels en geheugensteuntjes op.

7. Zorg voor voldoende **herhaling en gebruik effectieve oefenmomenten**.

DON'T:

contextloze woordrijen overschrijven –
invuloefeningen waarin slechts delen van woorden ingevuld moeten worden – enkel inzetten op spelling als het een spellingsles is.

